

THE ACT OF BETROTHAL ACCORDING TO LITURGICAL COLLECTION NO. 66, KEPT IN THE SCIENTIFIC ARCHIVE OF BAS

Galya Todorova

gachebg@abv.bg

Scientific Archive at the Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract: *Liturgical corpus No. 66 is stored in the Scientific Archives - BAS (collection X) and it is from the XVI - XVII centuries. This is the last stage of development of the engagement of the bridegroom, which is found in separate manuscripts, distinguished as a liturgy rank. The Serbian redaction presents a relatively late revision of sequence the engagement. Relations between the participants in the subsequent marriage are resolved (controlled) through this action performed within the boundaries of families.*

Keywords: *Betrothal; Manuscript; Ritual; Prayer; Marriage*

ЧИНЪТ ОБРУЧЕНИЕ СПОРЕД БОГОСЛУЖЕБЕН СБОРНИК №66, СЪХРАНЯВАН В НА – БАН

Галя Тодорова

Научен архив на Българска академия на науките, София, България

Резюме: *Богослужебен сборник № 66 е съхраняван в НА – БАН (сбирка X) и е от XVI – XVII в. т. е. това е последният етап от развитието на чина на обручение, който се среща в отделни ръкописи, обособен като самостоятелно последование. Преписът е сръбска редакция и представя сравнително късна редакция на чинопоследованието обручение. Отношенията между участниците в последвалия брак са решавани (контролирани) чрез това действие извършвано в границата на семействата.*

Ключови думи: *годеж (обручение); ръкопис; обред; молитва; брак*

Църковният годеж се среща под различни наименования като: армосвание, обручване или годеж. Според каноничното право той е почти равен с венчанието. От тук и възрастта за венчание трябвало да бъде също законосъобразна. За това следяла Църквата още от старо време (Baldzhiev, 1891: p. 183). Най – ранната възраст за встъпване на годежен акт е била 9 години за жената и 12 години за мъжа (Nikolchev, 2007).

Това е възрастта, когато те са вече узрели и могат да чувствуват полови влечения и за това са способни да сключват т. нар. годажни договори. Самият годажен акт, ако е сключен на тази възраст се е смятал за действителен, а под нея – нищожен (Baldzhiev, 1891: р. 184). Всички брачни обреди представляват последователен ред и се разделят на три отделни действия - сватуване, годаж и сватба. Според ъ. К. Волковъ (Volkov, 1891: р. 216) тези действия са повторение на един и същи ритуал и се обясняват с желанието обредът и веселбата да продължат по - дълго време (Volov, р. 1891). Годажът е съпътстван от няколко действия. При него се симулирали неприятелски отношения между сватите, които се свършвали с мирно откупуване на невестата, размяна на хлябове, обрета на сядането и задружното ядене. После невястината майка постилала за двамата постеля т. е. позволява се фактически съжителство (Volkov, 1891: р. 217). Според народните възгледи взаимното съгласие на годеника и годеницата не винаги е еднозначно. Жената (момата) е без особена гласност. Само при случаите на „продажба“ и т. нар. „натурвание“¹ се е проявявала нейната воля. В случай на „отвлечане“ или „измамване“ – решаваща е волята на мъжа, а когато има „продажба“ на девойката, то от значение е волята на бащата. Взаимното съгласие на двамата кандидати се е проявявало при „пристанката“ (Baldzhiev, 1891: р. 190). За Църквата е необходимо взаимно съгласие на желаещите, за да се бракосъчетаят. Необходимо е и двама свидетели, за да бъде законно и действително бракосъчетанието. От различните събори научаваме, какви са разпоредбите за сгодените. Анкирския поместен събор (314 г.),

Правило 11 определя на годениците да бъдат върнати сгодените за тях девизи, макар и вече да са обезчестени от похитителите си².

---

¹ т. е. ако едно от бракосъчетаващите се лица е било насилено.

² Анкирски поместен събор, Правило 11, гласи: „Определяме: девизи, които са били сгодени за някои и след това са били отвлечени, нека бъдат върнати на годениците им, макар и да са били обезчестени от похитителите си.“

Същия събор описва епитимия, когато годеник разтле сестрата на своята годеница и тя след това е посегнала на своя живот³.

С постановвление № 98 от Шестия Вселенски събор (Трулски) (681 г.), се осъжда за прелюбодеяние този, който е взел за брачно съжителство сгодена за друг⁴. Според 67 правило на св. апостоли - ако някой изнасили несгодена девица е длъжен да я вземе макар тя да е сиромашкина.⁵ Сгодените моми са приемани като такива над който годеникът вече има право на гласност за техните действия. Това свидетелстват епитимиите на св. Василий от II Каноническо послание до Амфилохий Иконийски, където сгодените и несгодени жени са с различен статус⁶. Правило 69 на същия автор потвърждава това и определя забрана, която се отнася до четеца и иподякона, които се

---

³ Анкирски поместен събор, Правило 25, гласи: Някой се сгодил за девица, но преди да встъпи в брачен съюз с нея, разтле сестра ѝ, от което тя забременяла, после се оженил за годеницата си, а разтлената се обесила. Заповядваме: виновниците да се допуснат да стоят на молитва с верните в продължение на десет години, прекарани в установените степени на покаянието.

⁴ Шести Вселенски събор (680/681 г.), Правило 98, гласи: „Който взима за брачно съжителство сгодена за друг, когато годеникът ѝ е още жив, нека се наказва като прелюбодеец.“

⁵ Правила на Св. Апостоли, Правило 67, гласи: Ако някой изнасили несгодена девица, да бъде отлъчен от църковно общение и в никой случай да не му се позволява да взема друга, а е длъжен да вземе оная, която е избрал, та макар тя да е и сиромашкина.

⁶ Из: II Каноническо послание на св. Василий до Амфилохий Иконийски. Правило 22, гласи: „Ония, които имат жени чрез отвлечане, ако са разделили сгодени за други, не трябва да се приемат в числото на каещите се, докато не бъдат отнети от тях (отвлечените жени) и се предоставят на волята на годениците им - или да ги вземат, ако желаят, или да ги напуснат. А ако някой отвлече несгодена, тя трябва да бъде отнета и върната на родителите ѝ, били те родители, братя, или настойници, та ако те поискат да му я дадат, да се счита, че са в брак, а ако не се съгласят, нека не се принуждават. Оня, който е взел жена, която по-рано тайно или насилствено е разтле, без друго трябва да претърпи църковното наказание, предвидено за блудници, което е четири години: първата година се отстраняват от молитва и плачат при църковните врати; на втората - се приемат да слушат писанието, на третата - стоят между каещите се, а на четвъртата - стоят заедно с народа, но без да приемат свето причастие, с което отпосле нека се удостоят.“

съединили с годениците си преди брака.⁷ Различния статус при жените – сгодени и омъжени, не означава и различен статус при мъжете – сгодени и оженени (вж. по – долу) (Ivanov, 2009).

Обредът обручение в първоначалната си форма не е с религиозна насоченост (Avxentii, 2006: р. 614). През периода VI - VIII в. чинът е съставен от една молитва и формула, подобна на днес използваната "Обручава се Божият раб (името) в името на Отца и Сина и Светия Дух..." (Avxentii, 2006: pp. 614-615). До XVI – XVII в. чинът на обручението е като отделен самостоятелен чин (имало е и период при който е част от утренята). За това свидетелстват преписите, в които чинът е поставен преди тайнството брак. В самите рубрики също се посочва забраната за отслужване на двете последования в един и същи ден. Последният етап на съществуване на обручението като самостоятелно последование е запазено в Богослужбен сборник № 66, съхраняван в НА – БАН. Преписът е сръбска редакция и обхваща л. 97а – 98а.

Началото на последованието не е запазено. Чинът започва от Великата ектения или т. нар. дяконства. С червенослов е отбелязана всяка една от началните букви от 14 – те прошения и те са: **М**ириомъ гѣ помолни се (л. 97а); **О** с...тѣмъ. храмѣ сѣмъ и ѿже съ вѣрою ... (л. 97а); **О** съвькоупающю се въ едно шьщаника брака и житию ... (л. 97а); **О** вѣвѣнѣ брака, тако же въ въ канѣ галииенцѣ, Гѣ... (л. 97а); **О** равоу Бжѣоу ѡнсице, имѣ .. (л. 97а); **И**ко да Гѣ Бѣ да намъ ѣтнѣ вракъ ... (л. 97а); **О** дароватисе има целомѣдрне ... (л. 97а); **О** избавитисе има и намъ ѡ въсакою печали и гнѣва ... (л. 97а); **О** дароватисе има прошенѣ тако къ спѣсѣнѣю ... (л. 97а); **И**ко причестити се има въз съкръвы ... (л. 97а-97б); **О** дарѣ прѣжѣсѣннѣмъ ѣтнаго тѣла и кръви Гѣ Бѣ нашего ... (л. 97б); **О** избавитисе намъ ѡ въсакою скоръвы ... (л. 97б); **З**астоупи спси помилоуи ... (л. 97б); **П**рѣжѣоуоу ѣтѣю ... (л. 97б). Следващият елемент от чина е молитвата „Бже вѣчнѣи ... (л. 97б).

⁷ Из: III Каноническо послание на св. Василий до Амфилохий Иконийски. Правило 22, гласи: „ Ако четец се съедини с годеницата си, преди да е сключил брак, след като се отстри за една година, да се приеме пак за четец, но да се лиши от производство в по-горна степен; а ако тайно се съедини, без да е сгоден, нека престане да служи. Същото важи и за иподякон.”

Нататък е поставен възгласът: „**И́ко мѣтнѣ Бѣгъ и ѿколюкѣхъ Бѣ еси ...** (л. 97б). След тази молитва има рубрика (л. 98а), в която се обяснява, как пръстените се подават на мъжа и жената съответно златния и железния, а те от своя страна си ги разменят помежду си. Преди втората молитва от чинопоследованието свещеникът и дяконът изказват възгласите съответно: **Миръ вѣмъ ... и Главы вѣше Гѣи поклонитѣ ...**(л. 98а). Втората молитва е **Гѣи Бѣ нѣшъ. иже ѿвѣдѣкъ окроуиѣши сѣвѣ ...**(л. 98а). Следва рубрика, в която се говори, че другата молитва на благославяне общата чаша – „**Гѣи Бѣ нѣшъ вѣса творѣ крѣпостѣю ...**(л. 98а), се казва като се премине към венчанието. С червенослов е отбелязано, че ако искат да се отслужи в един и същи ден (обручение и венчание), то да не бъде допускано.

В Зайковския требник последованието обхваща л. 16б – 18а. Намира се преди тайнството брак (Tsibranska – Kostova and Mircheva, 2012). Структурата на чинът представлява: рубрика, съкратена велика ектения от 10 прошения, молитвата - **Бѣже вѣвнѣи, съвравн растоꙗаѣ се ...**(л. 17а), възглас - **И́ко мѣтнѣи и ѿвѣколювѣц ...; Миръ вѣсѣмъ**, молитва, която се чете тайно - **Гѣи Бѣ нѣшъ ѿвѣржунѣи сѣвѣ жзѣиунѣ црковѣ...** (л. 17б); възглас - **Тѣвѣ поѣаѣтѣ вѣсака слѣ и ѿтъ и покланѣннѣ ...** (л. 17б), рубрика, съкратена сугуба ектения и отпуст.

В това кратко чинопоследование съхранено в Зайковския требник и сборник № 66 се откриват различия. В Требника от XIV в. чинът е отбелязан с червенослов като: **Үннѣ на ѿвѣрженіе дѣвци** (л. 16б), а в сборника от XVI в., това не може да се определи поради липса на началните листове (Ordinary book, 2007). Останалите разлики при отделните елементи са: Великата ектения в по – стария препис представлява 10 прошения, а два века след това те са вече 13. Реда на тяхното представяне не е спазен. Еднакви са само 6 прошения, които се съдържат и при двата ръкописа, но при подредбата се наблюдава разминаване. Ннаблюдава се редакция при първата молитва и в двата преписа – **Бѣже вѣвнѣи, иже разѣлюенна съвѣкоупѣаѣ въ единство ...** (л. 97б). През XIV в. тя е четена тайно. По същото време и втората кратка молитва от чина е тайна. При нея се

наблюдава също, че има редакция. В по - стария текст, тя е обградена от възгласи, а след това е рубрика споменаваща за размяна на пръстените.

В препис № 66 мястото на възгласите и рубриката са преди молитвата (Kodov, 1969). В същия ръкопис има и друга молитва, която е само отбелязана, без да е представен текста. Тя е за благославяне на общата чаша и рубрика с препратка да се пристъпи към тайнството брак. Така отделните елементи в чина очертават начина, по който е отслужен чина. След XVII в. обручението се превръща в общо последование с тайнството брак. Като причини за сливането на обручението с брака може да се посочат противоречивите канонични последици, които претърпява обрученият (сгоденият, сгодената) на едно с жененият (омъжената). Например, ако сгоденият се ожени след това за друга смята се за втори брак, то той не може да бъде ръкоположен за свещеник. За тази ангажираност на сгодените е необходимо изравняване с църковната дисциплина или казано накратко необходимо е гражданската правна система и църковната каноничност да работят в едно за единството на тайнството брак. През X - XI в. обручението е загубило статута си на граждански обред (Avxentii, 2006: p. 615). След това последованието е преминало през период, когато е извършвано заедно с утренията и накрая след XVII в. то е свързано с венчанието. Тази неустановеност на чинът обручение предполага и неговото изолиране и сливане (Avxentii, 2006: p. 615).

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Avxentii, archim. (2006).** Liturgy. Plovdiv. 2006 (In Bulgarian) / [Авксентий, архим. Литургика. Пловдив. 2006.]
- Baldzhiev, V. (1891).** Studios on our personal marital law. In: Collection of folk writings, science and literature. Vol. 4, p. 150-194 (In Bulgarian) / [Балджиев, В., Студия върху нашето персонално съпружествено право. В: Сборник народни умотворения, наука и книжнина. Т. 4, 1891, с. 150-194]
- Ivanov, Iv. (2009).** Divine servants get married. A liturgical study of the sacrament of marriage, 2009, p. 51. (In Bulgarian) / [Иванов, дяк. Ив. Венчават се божиите раби Литургическо изследване на тайнството брак. С., 2009 г. с. 51.]

- Kodov Hr. (1969).** List of Slavic manuscripts in the Library of BAS, 1969. V. V. (In Bulgarian) / [Кодов, Хр. Опис на славянските ръкописи в библиотеката на БАН. С., 1969 г. Т. V.]
- Nikolchev, D. (2007).** Marriage, divorce and subsequent marriage in the Orthodox Church. A canonical study. S. 2007. (In Bulgarian) / [Николчев, Д. Брак, развод и последващ брак в Православната църква. Канонично изследване . С. 2007.]
- Ordinary book, (2002).** Ordinary book. Ed. St. Synod of the Bulgarian Church. S., 2002 (In Bulgarian) / [Требник. Изд. Св. Синод на Българската църква. С., 2002]
- Tsibranska–Kostova, Mariana; Mircheva, Elka, (2012).** XIV Century Zaykov's Trebnik. Research and Text. S., 2012 (In Bulgarian) / [Цибранска – Костова Марияна, Елка Мирчева. Зайковски требник от XIV век Изследване и текст. С., 2012 г.]
- Volov, F. K. (1891).** The Wedding Rites of the Slavic Peoples. Bulgarian Wedding Rites. In: Proceedings of Folk Works, V. V, VIII, XI, S, 1891, 1892, 1894 (In Bulgarian). / Волон, Ф. К. Свадбарските обреди на славянските народи Български свадбарски обреди. В: Сборник народни умотворения Т. V, VIII, XI, С., 1891, 1892, 1894.]
- Volkov, K. (1891).** "The Wedding Day Rites of the Slavic Peoples" Collection of Folk Mutations, Science and Literature. Vol. 5, pp. 205-232. / [К. Волков „Свадбарските обреди на славянските народи“ Сборник народни умотворения, наука и книжнина. Т. 5, с. 205-232.]

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL AND
HISTORICAL
HERITAGE

PRESERVATION
PRESENTATION
DIGITIZATION

Съставители
Галина Богданова
Ваня Матеева

Editors
Galina Bogdanova
Vanya Mateeva

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездно ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения. За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital/hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial intention. For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/ server written permission and/or fee is required.

© Авторски колектив, 2019

© Authors` Group, 2019

Технически редактори:
Николай Ноев
Калина Сотирова-Вълкова
Каляян Николов

Technical editors:
Nikolay Noev
Kalina Sofirova-Valkova
Kaloyan Nikolov

Научна поредица: том 5, брой 2 (7)/2019
Science series: vol. 5, issue 2 (7)/2019

www.math.bas.bg/vt/kin
ISSN: 2367-8038